

Szenes Zoltán

Magyar haderő-átalakítás a NATO-tagság idején

A haderő-átalakítás társadalmi-politikai háttere

Az európai hagyományos fegyveres erőkről (CFE) szóló szerződés (1990), illetve a Varsói Szerződés megszűnése és a Szovjetunió felbomlása (1991), melyek véget vetettek a tömbpolitikán alapuló kétpólusú világrendnek, radikálisan csökkentették az államok közötti nagyméretű háborúk esélyét az európai kontinensen. Ennek a ténynek a délszláv háborúk sem mondtak ellent, ezek ugyanis polgárháborúként indultak, és sohasem terjedtek túl a volt Jugoszlávia területén. A biztonsági környezet változása már az 1980-as évek végén, az 1990-es évek elején világosan jelezte, hogy bipoláris szembenálláshoz, a területelvű védelemhez kapcsolódó, nagy létszámú tömeghadseregek kora lejárt Európában. Ez a kontinens szinte valamennyi országában felvetette a védelmi kiadások és a haderő létszámának radikális csökkentését, illetve a haderőreform szükségességét, így Magyarországon is, ahol 1989–1990-ben került sor a Magyar Honvédség első nagyobb létszámcsökkentésére.

Az európai kontinens nyugati, illetve kelet-közép-európai régiója azonban csupán látszólag volt azonos helyzetben a haderőreformok tekintetében.

A kelet-közép-európai haderők ugyanis, ezen belül a Magyar Honvédség is, a rendszerváltásokkal együtt járó gazdasági visszaesés és forráshiány körülményei között élték meg azt az összeurópai tendenciát, melynek során a védelmi szférát szin-

te mindenütt rendre a prioritási lista végére sorolta az akkori politikai vezetés. A haderők forrásigényének maradékelvű kezelése politikai értelemben több szempontból is indokoltnak volt tekinthető az 1990-es évek első felének Kelet-Közép-Európájában. A biztonsági környezet említett változása mellett ezt erősítette, hogy a biztonság kérdéskörén belül ebben az időszakban a társadalmak számára a katonai biztonságnál jóval fontosabbá vált annak gazdasági és szociális dimenziója (így például a munkanélküliség és az elszegényedés problémája, vagy napjainkban a pénzügyi válság), illetve – a bővítés gyors növekedésével párhuzamosan – közbiztonsági vetülete. Az említett forráshiány mellett a haderők működési feltételeit tovább rontotta a múlt rendszerből örökölt struktúra és pazarló gazdálkodási rendszer is. Ez utóbbiaknak a haderőreformok keretében történő felszámolása azért kulcsfontosságú, mert az 1990-es évek tapasztalatai szerint az elavult struktúrák és gazdálkodási rendszerek olyan korlátjai a haderőnek, melyek még a források növekedése esetén is csökkenthetik a fegyveres erők hatékonyságát.

A forráshiány, az elavult struktúra és a pazarló gazdálkodás azonban csupán az okok egy csoportját jelentette a tekintetben, hogy a kelet-közép-európai haderőreformok többsége az 1990-es években hosszú ideig gyakorlatilag kimerült a haderő mechanikus és fűnyíróelvszerű létszámcsökkentésében. Ebben ugyanis nem csekély szerepet játszott az új politi-

kai eliteknek a védelmi szféra irányítása és átalakítása terén megnyilvánuló tapasztalatlansága is. Látni kell azonban, hogy a tapasztalatlanság is természetesnek volt tekinthető egy olyan térségben, ahol a külpolitika, még inkább pedig a biztonság és a honvédelem kérdéseinek eldöntését hosszú évtizedeken keresztül egy igen szűk politikai–hatalmi elit sajátította ki, s ahol a haderők belső társadalmát maga a politika ítélte elkülönülésre a szélesebb társadalmon belül. A rendszerváltó politikai eliteknek ráadásul egy igen gyorsan változó nemzetközi és biztonsági környezetben kellett meghatározniuk a tömbpolitika fogságából kiszabadult kelet-közép-európai nemzetek érdekeit, országaik új, nemzeti alapokra helyezett kül- és biztonságpolitikáját, ami önmagában sem volt egyszerű folyamat. Nem véletlen például, hogy a haderőreformokhoz nélkülözhetetlen (bár korántsem elégséges) első biztonságpolitikai alapdokumentumok csupán 1993–94-ben születtek meg a térség országaiban (mint például Magyarországon is a biztonságpolitikai, illetve a honvédelmi alapelvek).

Magyarország esetében további problémát jelentett, hogy a politika egészen 2002-ig adós maradt a védelmi szféra koncepcionális átalakításához szükséges iránymutatást magában foglaló nemzeti biztonsági stratégiával. A haderők átalakításának kérdését tehát a forráshiány mellett a tapasztalatlanság és az országok új külpolitikai pályára állítása kapcsán felhalmozódott feladatok is háttérbe szorították.

Végül a források hiánya és a politikai korlátok mellett az egyik legkomolyabb regionális szinten jelentkező problémát a haderőreformok szempontjából az jelentette, hogy a kelet-közép-európai országok haderőire (eltekintve az újonnan létrejövő, haderővel nem rendelkező államoktól) a Varsói

Szerződés időszakából maradt örökség nyomta rá a bélyegét. Ez az örökség egy túlméretezett (Magyarország esetében 150 ezres), struktúrájában, haditechnikájában, kiképzettségében és mentalitásában a Varsói Szerződés keretében végrehajtandó támadó hadműveletekhez tervezett hadsereg volt. Olyan intézmény, amely már pusztán méreteinél fogva is ún. elosztó rendszerként működött, számos olyan működési területtel, amelynek csupán közvetve volt kapcsolata a védelemmel.

A haderőreformok céljai a régió valamennyi országában ugyanazok voltak: a haderő támadó jellegének védelmivé való átalakítása, a hadsereg finanszírozhatóságának biztosítása és a modernizáció. Mindezek azonban – a fent említett korlátok miatt – az eredményekben csak részlegesen tükröződtek: jóllehet a hadseregek létszámát és fegyverzetét mindenütt jelentősen csökkentették, de egyrészt a csökkentések nem érintették magát a tömeghadsereg jellegű struktúrát, másrészt a legtöbb országban nem történtek lépések a fegyverzetcsökkentés és a haderő technikai modernizációjának összekapcsolására, harmadrészt pedig a források hiánya miatt a technikai fejlesztések nagy része lekerült a napirendről. Emellett külön problémát jelentett, hogy sem a CFE-szerződés rendszerébe illeszkedő csökkentések, sem pedig a megvalósított fejlesztések nem álltak össze valódi haderőreformmá. Mindezek következtében a haderők működési feltételei rohamosan romlani kezdtek az 1990-es évek első felében, belső struktúrájukban pedig nem történtek meg a szükséges változások.

Az elmúlt csaknem két évtized magyar haderőreform-kísérleteit korlátozó, időnként megakasztó, fentebb összegzett negatív tényezőkről látnunk kell, hogy jelentős részük objektív, az 1990-es évek átala-

kulásaihoz kötődő, s a régió egészére érvényes adottság volt. A másik oldalon viszont látnunk kell azt is, hogy az 1990-es évek végére a védelmi szféra forrásbővülése és a letisztultabb biztonságpolitikai helyzet mellett az elsősorban a magyar NATO-csatlakozással és a szövetségi tagsággal együtt járó kötelezettségek dinamizálták a haderőreform folyamatát.

Haderő-átalakítások a NATO-tagság idején

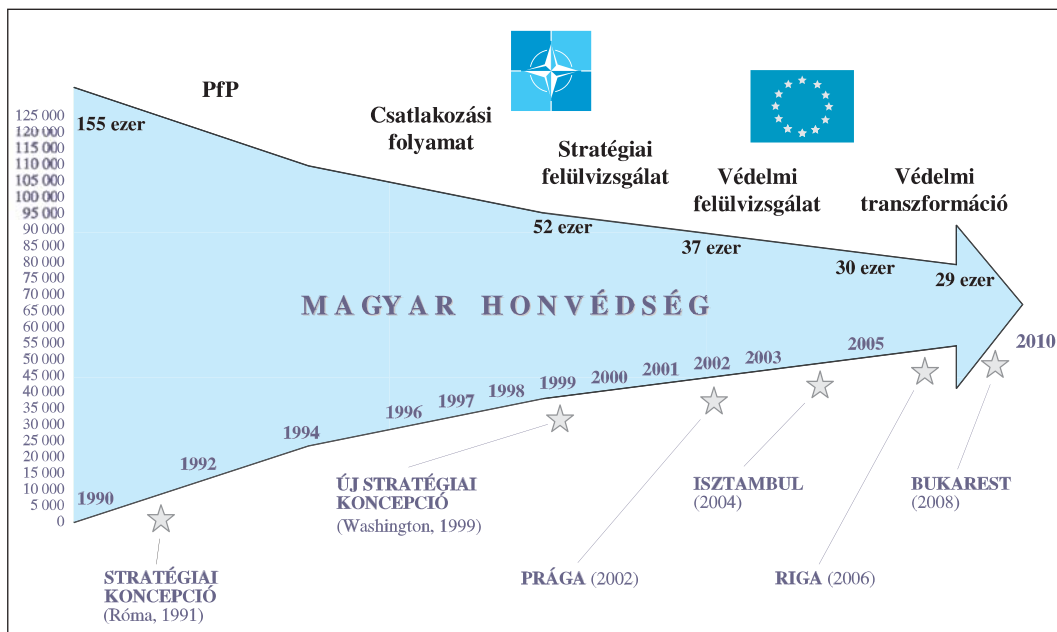
A kelet-közép-európai haderőreformok társadalmi-politikai háttere kapcsán jelzett korlátok – háttérbe szorulás politika prioritáslistáján, forráshiány, a politikai vezetés védelmi kérdésekkel kapcsolatos tapasztalatlansága, a Varsói Szerződés strukturális és mentális öröksége – a Magyar Honvédség (MH) átalakítására tett 1990-es évekbeli kísérletekre is rányomták bélyegüket. Ennek következtében a haderőreform fogalma Magyarországon is lényegében a létszámcsökkentés és szervezeti-leépítés szinonimájává vált: a mennyiségi és a fiskális szemlélet uralta, s nem tudott kiterjedni az MH struktúrájának átalakítására. Ilyen körülmények között a Magyar Honvédség – miközben fokozatosan felélte készleteit és tartalékait, technikailag és erkölcsileg amortizálódott – továbbra is rendkívül költséges és létszámának csökkenése mellett is tömeghad-sereg jellegű maradt.

Annak következményei, hogy a haderőreform-kísérletek nem vezettek az egyébként helyesen megjelölt célok eléréséhez, különösen 1999-ben váltak igen érzékelhetővé, amikor – a NATO-hoz történő csatlakozást követően – a koszovói válság kezelése során a Magyar Honvédség hadrafoghatósága, alkalmazhatósága és finan-

szírozása terén számos probléma igen élesen merült fel. Problémák jelentkeztek a NATO Európai Főparancsnoksága által Magyarországnak küldött – a 2001–2006 közötti haderőfejlesztési ciklusra vonatkozó – fejlesztési javaslatokkal kapcsolatban is. A Magyar Honvédség ugyanis gyakorlatilag egyetlen olyan ún. harcoló egységgel sem rendelkezett, amely külön ráfordítás nélkül képes lett volna végrehajtani a feladatait. A parancsnokok és törzsek felkészítése és a csapatkiképzés színvonala a kényyszerű takarékosági intézkedések miatt radikálisan csökkent, a gyakorlatok száma a minimálisra korlátozódott. Kritikussá vált a haditechnikai eszközök, az anyagi készletek és az objektumok állapota. A Magyar Honvédség gazdálkodási rendszere csak részben alkalmazkodott az ország gazdasági berendezkedésében és tulajdonviszonyaiban bekövetkezett változásokhoz. Az ellátási és kiszolgálási rendszer működése nem mozdult el lényegesen a hatékonyság és gazdaságosság felé. A Magyar Honvédség felső szintű irányítási rendszerének két legfőbb eleme – a Honvédelmi Minisztérium és a Honvéd Vezérkar – megfelelt ugyan a polgári irányítással szemben támasztott követelményeknek, de nem tette lehetővé a korszerű véderő-szervezetektől elvárható irányítási és működési hatékonyságot.

Mindezek alapján nyilvánvalóvá vált, hogy az átalakítás nem folytatható tovább az addig követett alapvető strukturális és működési problémák megoldására képtelen gyakorlattal. Elengedhetetlenné vált egy új haderő-átalakítási terv kidolgozása.

Magyarország NATO-tagságával egyedülálló lehetőség teremtődött arra, hogy a Magyar Honvédség átalakítása – a nemzeti sajátosságok figyelembevételével, de a szövetséges feladatokkal összhangban – a hosszú stagnálás, a korábbi

A NATO-TAGSÁG ÉS A HADERŐTALAKÍTÁS ÖSSZEFÜGGÉSEI

évek kitérői, sőt buktatói után végre megindulhasson.

Ezt felismerve az akkori kormány 1999 júliusában elrendelte a védelmi szektor egészének stratégiai felülvizsgálatát. Az 1999-ben lefolytatott felülvizsgálat alapján még ugyanebben az évben kormányhatározat született, amely egy átfogó intézkedéscsomagot hirdetett meg. A dokumentum előírta a Honvéd Vezérkar integrációját a Honvédelmi Minisztériumba, a vezetési szintek számának csökkentését, az új haderőstruktúra kialakításának eredményeként a létszám csökkentését, a katonai szervezet gazdaságosabb működtetését, a haderő finanszírozhatóságának megerősítését. A kormányhatározat elrendelte többek között, hogy a logisztikai biztosítás rendszere fokozottabban támaszkodjon a nemzetgazdasági forrásokra, a polgári szolgáltatások igénybevételével helyettesíthető szervezetek megszüntetését, illetve más működési formában

való fenntartását. A megfelelő motivációval és társadalmi tekintéllyel rendelkező személyi állomány kialakítása érdekében meghatározta egy átfogó humánstratégia kidolgozását. A dokumentum azt is megszabta, hogy a személyi jellegű, valamint a működési, illetve a fejlesztési kiadások aránya közelítsen a 40–30–30 százalékos arányhoz.

A védelmi szféra akkori vezetése a Magyar Honvédség létszámát 45 ezerre kívánta csökkenteni, jelentősen megváltoztatva a haderő belső állományarányát (növelni kívánta a tiszthelyettesek és csapat-tisztek számát, csökkenteni a magas rendfokozatú tisztek arányát), s abból indult ki, hogy egy ilyen létszámú honvédség finanszírozható lesz a védelmi szféra 1,8 százalékra növelni tervezett GDP-részesedéséből. A csökkentéssel együtt járó modernizáció első lépéseként a forrásokat a hivatásos állomány munka- és életkörülményeinek javítására kívánta fordítani. A második

lépcsőben (2003–2005 között) került volna sor a kiképzés és a hadrafoghatóság növelésére, míg a harmadikban (2006–2009 között) a modernizációhoz szükséges haditechnikai fejlesztésekre.

Bár az 1999–2000-ben végrehajtott felülvizsgálat és meghirdetett haderőreform minden korábbinál jobban igyekezett megalapozni a Magyar Honvédség modernizálását, számos alapvető kérdésben nem tudott elszakadni a korábbi reformkísérletek szemléletétől és módszerétől. Súlyos gondot jelentett, hogy keveredtek a felülvizsgálat feladatai és a felülvizsgálat eredményeinek ismeretében meghozott koncepcionális döntések. Nehezen volt érthető például, hogy miért rögzítette előre a korabeli vezetés, milyen létszámú lesz a jövő magyar hadereje, amikor a Magyar Honvédségre háruló feladatokból ez nem következett automatikusan. Kedvezőtlennek bizonyult az is, hogy a Honvédelmi Minisztérium és a Honvéd Vezérkar integrálására csak a reform során, s nem azt megelőzően került sor. Komoly problémaként jelentkezett az is, hogy bár a katonák egzisztenciális és morális helyzete, illetve motiváltsága szempontjából kétségtelenül indokolt volt az élet- és munkakörülmények javításának elsőbbséget adni, a szövetségesi kötelezettségek teljesítése szempontjából ez az ütemezés kedvezőtlen volt. A legnagyobb problémát azonban az jelentette, hogy egyrészt még e reform sem tudott elszakadni attól a szemlélettől, amely a forráskorlátok, s nem a feladatokhoz szükséges képességek oldaláról tekintett a Magyar Honvédség átalakítására, másrészt erősen és mereven ragaszkodott a védelem hagyományos területelvűségéhez egy olyan időszakban, amikor a nemzeti biztonságpolitikák egyre inkább az érdek- és értékelvűség felé tolódtak el.

Az 1999 után radikálisan megváltozott magyar biztonsági környezet mellett részben épp a fent említetteknek volt köszönhető, hogy a 2002-ben hatalomra került új magyar kormány 2002 nyarán a védelmi szféra újabb felülvizsgálatát rendelte el. Bár az új felülvizsgálat igyekezett figyelembe venni a korábbi stratégiai áttekintés eredményeit, két alapvető okból csak kis mértékben építkezhetett rá.

Egyrészt azért, mert szemléletében és módszerében szakított elődjével, és a Magyar Honvédségre háruló feladatok ellátásához szükséges képességek oldaláról közelített a haderő átalakításához. Másrészt azért, mert 1999 után alapvetően megváltozott Magyarország biztonsági környezete (2000 októberében demokratikus fordulat következett be Jugoszláviában, 2001. szeptember 11-én terrortámadás érte az Egyesült Államokat, s időközben bizonyossá vált az is, hogy a NATO-bővítés második körébe hét ország – köztük a Magyarországgal szomszédos Románia, Szlovákia és Szlovénia – kerül be), még inkább aláhúзва, hogy a védelem területelvűségéhez való merev ragaszkodás hibás szemlélet. Végül harmadrészt, új tényezőként jelentek meg a prágai képességvállalások is, amelynek keretében Magyarország négy évre szólóan egy 30 milliárd forint értékű fejlesztésre, illetve a védelmi költségvetés további emelésére tett vállalást.

A szemléletváltás mellett a 2002-es védelmi felülvizsgálat legnagyobb újdonságát a vizsgálat során alkalmazott ún. tízlépcsés iteratív módszer jelentette. Ez az eljárás ugyanis – a magyar haderő-átalakítás rendszerváltás utáni története során első alkalommal – rendszerbe szervezte a haderőreform folyamatát. Mivel a módszer egyes lépései logikailag szorosan kapcsolódnak egymáshoz, egymásra épülnek,

visszatérési lehetőséget biztosítanak, illetve feltételeznek a lépések között, csökkenthetik a szubjektív, ad hoc alapon megszülető döntések kockázatát. Emellett – megfelelő alkalmazás esetén – egy állandó visszacsatolási/ellenőrzési rendszert is jelentettek, vagyis egyrészt a folyamatos kontroll lehetőségét biztosították annak ellenőrzésére, hogy a kitűzött céloknak megfelelően zajlik-e a haderő átalakítása, illetve megfelelően működik-e a szervezet, másrészt a kiindulópontok folyamatos ellenőrzését és aktualizálását is lehetővé tették. Ez mindenekelőtt azért fontos, mert az elmúlt évek haderőreformjainak egyik legnagyobb hiányossága éppen az volt, hogy szinte mindig hiányzott az összhang a kijelölt feladatok és a végrehajtásukhoz szükséges anyagi, tárgyi, személyi stb. feltételek között.

Az említett módszer az alábbi tíz – logikailag egymáshoz kapcsolódó, illetve egymásra épülő – feladat-meghatározó, -integráló és -ellenőrző lépést alkalmazta a haderőreformot megalapozó védelmi felülvizsgálat, illetve a haderő átalakítása és működtetése során.

1. A kül- és biztonságpolitikai célkitűzések meghatározása a Magyar Köztársaságot érintő fenyegetések, potenciális fenyegetések és kockázatok reális elemzése, illetve a Magyar Köztársaságot érintő kül- és biztonságpolitikai dokumentumok alapján.
2. A védelempolitikai (honvédelmi) célkitűzések meghatározása a kül- és biztonságpolitikai céltűzések, a védelempolitikai kihívások és feladatok, illetve a Magyar Köztársaságot érintő biztonság- és védelempolitikai dokumentumok alapján.
3. A Magyar Honvédség katonai küldetésének és feladatainak meghatározása a kül-, biztonság- és védelempolitikai cél-

kitűzések és a szövetségi kötelezettségek alapján.

4. Tervezési alapvetések megtétele, alapfeltételezések kimunkálása, a haderő alapvető jellegének, fejlesztési irányának és lehetőségeinek meghatározása, a kül-, biztonság- és védelempolitikai célkitűzések, valamint az MH katonai küldetése és feladatrendszere alapján.
5. A szükséges katonai képességek meghatározása és konkretizálása az MH katonai küldetése és feladatrendszere, illetve alapvető jellegének, fejlesztési irányának és lehetőségeinek meghatározása alapján.
6. Az összes következmény beazonosítása a szükséges katonai képességek és a fejlesztési irányok alapján. A leendő haderő részletes modelljének kidolgozása és elhelyezése a védelem egész rendszerében.
7. Hiteles és megalapozott költségszámítás – a haderő modelljének és a rendelkezésre álló pénzügyi erőforrásoknak az összevetése.
8. Választási lehetőségek vizsgálata a korlátozott pénzügyi források tükrében. Egyensúly kialakítása az erőforrások és feladatok között.
9. A prioritások meghatározása. Mit fejlesztünk, milyen mértékben és milyen sorrendben?
10. Erőforrások allokációja és az alapterv véglegesítése.

Az 1999–2000-es, illetve 2002–2003-as elképzelések egy további számottevő különbsége, hogy míg a korábbi felülvizsgálat egy tízéves fejlesztési időszak utolsó harmadában kívánta megvalósítani a technikai modernizációt, a jelenlegi – a honvédség hadrafoghatóságának állapota és a szövetség vezetőinek jogos igényei alapján – már 2004-től javítani kíván-

ta a csapatok készenlétét, és el kívánta kezdeni a modernizációt. A stratégiai felülvizsgálatban tehát három egymást követő szakaszra tervezett feladatok a védelmi felülvizsgálatnál egyszerre, párhuzamosan valósultak meg. Új eleme volt az akkori megközelítésnek az is, hogy már az átalakítás korai szakaszában végre kívánta hajtani az önkéntes haderőre való átállást, illetve az, hogy szemben a korábbi reformtervekkel, nem ragaszkodott egy teljes spektrumú magyar haderőhöz. További különbség volt a két felülvizsgálat között, hogy a második védelmi áttekintés már tudott támaszkodni a 2002 áprilisában elfogadott, „NATO-szabványok” szerinti első, nemzeti biztonsági stratégiára. Ez a biztonságpolitikai dokumentum segítette a kiindulópontok megjelölésében a biztonság- és védelempolitika konkrét kialakításához.

A második védelmi felülvizsgálat kezdeti lépéseként Magyarország biztonsági környezetének felmérésére, vagyis az országot érintő fenyegetések, potenciális fenyegetések és kockázatok számbavételére került sor. A nemzeti biztonsági stratégia és a védelmi felülvizsgálat megállapításai alapján a Magyar Köztársaság ellen irányuló fenyegetettségeket a fenyegetés – potenciális fenyegetés – kockázat fogalmi apparátusával lehet jellemezni.

E lépés kapcsán a felülvizsgálat arra az eredményre jutott, hogy a Magyar Köztársaságnak középtávon – 10–15 éven belül – nem kell számolnia hagyományos katonai fenyegetéssel, azaz egy Magyarország ellen irányuló hagyományos hadászati támadással. Az országot érintő potenciális fenyegetések körébe a regionális – a délkelet-európai, kelet-európai és a mediterrán térséget magába foglaló – instabilitás, a terrorizmus problémája, valamint a tömegpusztító fegyverek elterje-

dése és a hagyományos fegyverek illegális kereskedelme tartozik. Végül kockázatként értékelendők többek között az olyan tényezők, mint az illegális és tömeges migráció, a szervezett bűnözés, a drogkereskedelem és a környezeti csapások, ártalmak. A biztonsági környezet elemzésére, a NATO-tagságból Magyarországra háruló feladatok felmérésére, illetve a védelmi felülvizsgálat elemzésére támaszkodva a magyar védelmi szféra vezetése 14 fő feladatot határozott meg a Magyar Honvédség számára.

1. A NATO 5. cikkelye szerinti műveletek.
 - 1.1. Országvédelem (az ország ellen más állam által indított támadás elhárítása szövetségi keretek között).
 - 1.2. Más tagországok megsegítése (felajánlott erők kiküldése más NATO-tagállam elleni támadás esetén).
 - 1.3. Részvétel a szövetség egésze elleni stratégiai támadás elhárításában.
2. Határbiztosítás (a határ mentén zajló fegyveres összecsapás esetén).
3. Befogadó nemzeti támogatás (az országvédelem vagy válságkezelés esetén beérkező NATO-erők fogadása és kiszolgálása).
4. Részvétel a nemzetközi válságkezelésben – békeműveletek:
 - 4.1. Béketámogató műveletek (pl. az ENSZ, EBESZ, EU fegyvertelen megfigyelői).
 - 4.2. Békefenntartás (pl. SFOR-, KFOR-, UNFICYP-, EU-műveletek).
 - 4.3. Békekikényszerítés (pl. a Jugoszlávia elleni NATO légi akcióban való részvétel).
5. Részvétel a nemzetközi válságkezelésben – egyéb nemzetközi műveletek (pl. öbölháború).
6. Terrorizmus elleni harc (részvétel a terrorelhárításban, a nemzetközi terrorizmus ellenes harcban).

7. Két- és többoldalú nemzetközi kapcsolatok (pl. PfP-gyakorlatok, attasék).
8. Nemzetközi szerződések ellenőrzése, fegyverzetellenőrzés (CFE, Nyitott égbolt).
9. Humanitárius segítségnyújtás (pl. segélyszállítmányok, orvosi segítség).
10. Információszerzés, -feldolgozás, -védelem.
11. A polgári hatóságok támogatása:
 - 11.1. A katasztrófavédelem feladataihoz való hozzájárulás (pl. árvíz, tűzoltás, ipari katasztrófák).
 - 11.2. Tűzszerészeti feladatok (háborús lőszeres megsemmisítése).
 - 11.3. Kutatás-mentés (pl. repülőszemélyzet felkutatása és mentése).
 - 11.4. A szükségállapot katonai feladatai (közrend helyreállítása, objektum őrzés-védelem).
12. Légtérellenőrzés (légtérfigyelés, készenléti vadászgépek, légelhárító rakéták).
13. Frekvencia-gazdálkodás.
14. Protokolláris feladatok (pl. díszszemle, katonazenekar, hagyományőrzés).

Ezek a feladatok bekerültek a honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló 2004. évi CV. törvénybe, és azóta törvényi erővel határozzák meg a magyar haderő teendőit.

A védelmi felülvizsgálat során a katonai vezetés feladata az volt, hogy meghatározza, milyen erőkkel, képességekkel, eszközökkel és logisztikai háttérrel lehet ezeket a feladatokat ellátni. A tervezés során meghatározó szempont volt az is, hogy az új haderő elemei harci és békeműveletek terén „csereszabatosak” legyenek.

Mivel a NATO nem várja el a kisebb tagországoktól, hogy teljes képességspektrumú, drágán korszerűsíthető és fenntartható haderővel, úgynevezett „komplett” had-

sereggel rendelkezzenek, Magyarországnak lehetősége nyílt arra, hogy a korszerű hadviselés követelményei, a szövetségi tehermegosztás és a gazdaságosság figyelembevételével a közös képességekhez modulelemekkel hozzájáruló haderőt építsen, amely a hazai és nemzetközi környezetben egyaránt magas színvonalon tudja ellátni a feladatát. (Ez természetesen azt is jelenti, hogy a rendszerünkben hiányzó modulokat szükség esetén a szövetség biztosítja a számunkra.) A szárazföldi harci erők esetében ezt a modult az a hét önállóan is alkalmazható, akár egy hónapig is önfenntartó lövésszállóalj jelentette, amely bármely, akár hazai vagy szövetségi dandárparancsnokság alá rendelhető. Ezek a zászlóaljak rendelkeznek a feladatuk ellátásához szükséges harci támogató és kiszolgáló alegységekkel.

A harci támogató erők (pl. tüzérség, felderítés vagy páncéltörő képesség) hazai alkalmazásának szintje egy zászlóaljnyi, miután azonban Magyarország területét fenyegető fegyveres fenyegetéssel nem kell számolni, a külföldi békefenntartó magyar kontingenseket ugyanezek az alegységek támogatják majd, természetesen zászlóaljnál kisebb kötelékekben.

A légierő vonatkozásában a harci modulelemeket a négygépes harcászati repülőgép és a harcihelikopter raj-kötelések jelentik, a harci támogatás terén ezek a modulok a kis hatótávolságú légvédelmi rakétaszakaszok, a kiszolgáló támogatás terén pedig szállítóhelikopter-rajok. E modulok ugyanolyan szabadsággal csoportosíthatók át a műveletek érdekében, mint a szárazföldi egységek. A jelenleg rendelkezésre álló kisszámú gép miatt például a harci helikopterek esetében Magyarország nem lesz képes egyidejűleg külföldi műveletben és honi feladatban is részt venni. A konkrét jövőbeni helyzet ismerere-

tében kell majd döntenie arról, lehetséges-e külföldi alkalmazás, vagy a biztonságpolitikai környezet otthon teszi szükségessé a helikoptereket.

Lényeges szemléletváltáshoz vezetett a határbiztosítási feladat kezelésének újszerű megközelítése. Mivel a biztonságpolitikai előrejelzések szerint még az esetleges határ menti harci cselekmények sem Magyarország ellen irányulnak, illetve a széles határszakaszok felügyelete nem biztosítható hatékonyan a hagyományos értelemben vett védelemmel, a légi mozgékonyaságú határbiztosítás került előtérbe. Vagyis a haderő nem ássa be magát a határ mentén – ehhez száz kilométeren amúgy is húsz zászlóaljra lenne szükség –, hanem bázisain készen áll arra, hogy a rendőrség (határőrség) vagy a katonai felderítő rendszer riasztására helikopterek fedélzetén gyorsan ott teremjen a fegyveres behatolás vagy átsodródás helyszínén. Visszatoloncolja a fegyveres csoportot, és rövid idő múlva újra képes hasonló feladat végrehajtására akár a határ egy távolabbi pontján is. Ugyanez a manőverező harcmodor lesz meghatározó a területvédelmi feladatokban is. A Magyar Honvédség valamennyi harci és támogató egységének a nagy mozgékonyaság és kellő tüzerő lesz a jellemzője. A mobil műveletek megnehezítik, hogy az ellenfél aktuális adatokat gyűjtsön erőinkről. Egy esetleges honvédelmi művelet érdekében a Magyar Honvédség valamennyi egysége hazarendelhető.

A védelmi felülvizsgálat a megújuló haderő egyik legfontosabb feladatává a nemzetközi béketeremtő, békefenntartó feladatokban való részvételt tette. A honvédség ilyen jellegű szerepvállalása már az elmúlt időszakban is dinamikus fejlődött, hiszen az évek óta meglévő missziók után (délsláv térség, Ciprus, Sínai-félsziget)

2003-tól újabb helyszíneken jelentek meg a magyar katonák. Afganisztánban 2003 elején, Irakban pedig 2003 nyarán kapcsolódtak be a nemzetközi erők béketeremtő, stabilizáló tevékenységébe. A védelmi felülvizsgálat természetesen ezen a téren is újrafogalmazta a honvédség küldetését: az országvédelemmel kapcsolatos kötelezettségein túl mostantól alapfeladatként határozta meg az országon kívüli béketeremtő és békefenntartó műveletekben való részvételt is. Ez azt is jelenti, hogy a honvédség vezetése és struktúrája, az itt folyó kiképzés a nemzetközi szerepvállalás szempontjából elsőbbséget élvez.

A 2002 novemberében a NATO prágai csúcsertekezletén tett felajánlásaink jelentős része is éppen azt a célt szolgálta, hogy a jövőben a magyar haderő még nagyobb szerepet játsszon a nemzetközi porondon. A prágai felajánlások keretein belül Magyarország is vállalta speciális képességek létrehozását. Emellett jelentősen növekszik a bárhol bevethető, telepíthető harcoló hadrendi elemek száma: a két kialakítandó szárazföldi dandár valamennyi harcoló eleme, illetve a légierő harcászati repülőgépeinek és helikoptereinek egy része, valamint a számukra szükséges támogató elemek – politikai döntés után – részt vehetnek az ilyen jellegű nemzetközi missziókban.

A védelmi felülvizsgálat során meghatározták a rutin békefeladatok ellátásán túl szükséges erőkre vonatkozó tervezési alapvetéseket:

- egy bárhol bevethető (telepíthető) harcoló dandár valamennyi szükséges harctámogató és kiszolgáló elemével együtt;
- két zászlóalj méretű képesség békétámogató műveletre abban az esetben, ha nincs szükség erre a képességre Magyarország határai biztonságának megerősítéséhez;

– a dandárral együtt vagy anélkül telepíthető, egy-két zászlóaljméretű specializált képesség.

Míg a NATO feleslegekkel rendelkezik harci csapatokból, szinte minden tervezett vagy éppen folyamatban lévő műveletben hiányokkal küszködik a harci támogató és kiszolgáló képességek terén. Ezt a hiányt a tagországok önként felvállalt specializálódásának ösztönzése révén igyekszik kiküszöbölni. A specializálódás azt jelenti, hogy egy adott tagállam a saját katonai igényein felül épít ki és tart fenn olyan katonai képességeket, melyekkel hiányzó szövetségi szükségletet elégít ki. Magyarország ilyen specializációként a tábori víztisztító, a hadihíd-építő és a katonai rendészeti képességeket építi ki, illetve tervezi kiépíteni. A magyar specializáció kiválasztásánál lényeges szempont volt, hogy olyan képességet vállaljon fel az ország, amely valóban „hiánycikk” a szövetségben, meglévő tapasztalatra építsen, vagy pedig viszonylag olcsón és gyorsan kifejleszthető legyen.

A hadihíd-építés terén a Magyar Honvédség komoly elismeréseket szerzett az SFOR-ban, kiváló szakértelemmel és megbízható eszközökkel rendelkezik. A víztisztító képesség a szövetség területén kívüli, vízszegény területen, befogadó nemzeti támogatás hiányában végrehajtandó műveletek során lesz kiemelkedően értékes hozzájárulás. A katonai rendészeti képesség a könnyű lövész zászlóaljak másodlagos felkészítési iránya a harci kiképzés mellett. Tekintettel az ilyen felkészítésű egységek hiányára a szövetségen belül, ez a képesség a harci műveletek mögötti területeken, valamint a békeműveletek széles spektrumában egyaránt jól alkalmazható.

Az új haderőstruktúra új képességeket is felmutat, ezek közül a legszembevetőbb a különleges műveleti képesség, a polgári-

katonai együttműködési képesség (CIMIC), vagy az emberi felderítő képesség, a HUMINT felállítása. Valamennyi terület újdonsült „favorit” a szövetségen belül, mivel az utóbbi idők harci és béketámogató műveletei hitelesen igazolták a szükségességüket. Míg a különleges műveleti képesség egy katonai művelet gyors, a bevont erők mennyisége és a felvonultatott logisztikai háttér mérete szempontjából viszonylag olcsó és számukra kedvező feltételekkel történő befejezésének eszköze, a jól kivitelezett CIMIC a hadműveleti területen a harci műveleteket követő átmeneti időszakban a társadalmi stabilizáció megteremtésének eszköze.

A védelmi felülvizsgálat szervezeti feladatainak végrehajtása 2003–2004-ben megvalósult, a béke időszaki sorkatonai szolgálat 2003. novemberben megszűnt, a haderő hosszú távú fejlesztési koncepciója a 2004–2013. évi fejlesztési tervekben realizálódott. A tervezett feladatok végrehajtását azonban akadályozta az EU csatlakozást követő védelmi költségvetési forrásmegvonás, illetve a tárca költségvetésének csökkentése 2005-től.

A 2006 júniusában megalakult kormány nem rendelt el védelmi felülvizsgálatot, hanem bizonyos módosításokkal folytatta a korábbi védelmi politikát. Ezt nemcsak azért tehette meg, mert a rendszerváltás óta először ugyanazon politikai pártok kerültek hatalomra, hanem azért is, mert a kormány honvédelmi programja lényegében nem változott. Az új védelmi politika négy célt tűzött ki a tárca elé a 2006–2010-es időszakra:

- a 21. század új típusú fenyegetéseire a válaszokat a szövetséggel együtt kell megtalálni;
- be kell fejezni a haderő transzformációját és tovább kell folytatni a személyi állomány professzionalizálását;

- folytatni kell az expedíciós képességek és az interoperabilitás fejlesztését;
- hatékonyabb erőforrás-menedzsmentet kell a védelmi tárcaánál kialakítani.

Az új tárcavezetés a HM központi tagozat átszervezésével kezdte tevékenységét, amely összhangban volt a védelempolitikai célkitűzésekkel és az általános kormányzati törekvésekkel. Legelőször megvalósult a Honvédelmi Minisztérium átszervezése és karcsúsítása (500 főre csökkent a létszám), majd az „erőkoncentráció” elvéből kiindulva 2007. január 1-jétől – több szervezet integrációjával – három ügynökség (HM Közgazdasági és Pénzügyi Ügynökség, HM Fejlesztési és Logisztikai Ügynökség, HM Infrastrukturális Ügynökség) jött létre. Hasonló összevonás zajlott le a katonaegészségügy területén, ahol több szervezetből jött létre az MH Honvéd Egészségügyi Központ a HM VKF közvetlen alárendeltségében. Az MH Központi Honvédkórház bázisán – több más kórház egyesítésével – létrejött a HM Állami Egészségügyi Központ, amely valamennyi fegyveres szerv kórháza lett, de részt vesz a polgári lakosság gyógyításában is. A budapesti helyőrséget sem kerülték el a centralizációs törekvések, és a fővárost „működtető” különböző katonai szakmai erők MH Támogató Dandár szervezetébe integrálódtak. Kormányhatározatnak megfelelően átalakult a Magyar Honvédség felső szintű vezetési és irányítási rendszere, és a korábbi haderőnemi parancsnokságok összevonásával 2007-ben létrejött az MH Összhaderőnemi Parancsnoksága, amely a hadművelleti rendeltetésű szárazföldi, egészségügyi és logisztikai csapatok (közel 22 ezer fő) vezetését végzi. A közpon-

ti vezetési-irányítási rendszer átalakításától a védelmi tárca nemcsak létszámcsökkentést, hanem hatékonyabb irányítást, működést is vár.

A nemzetközi feladatok teljesítése érdekében a HM számos új vállalást tett (PRT létrehozása, új feladatok vállalása Afganisztánban, manőver zászlóalj működtetése Koszovóban, stratégiai légi szállítási képesség létrehozása Pápán stb.), amelyek növelték Magyarország tekintélyét, a nemzetközi békéhez és biztonságához való hozzájárulását.

A 2007. évi jelentős szervezeti átalakítást az elmúlt évben a stabilizáció követte. A hangsúly a haderő-átalakítás során létrejött struktúra és vezetési irányítási rendszer működtetésére, valamint a fejlesztésre helyeződött át. Folytatódtak a korábban megkezdődött fejlesztések és az új képességek kialakítása. Ezek közül kiemelkedik a „magyar” JAS-39 többfunkciós Gripen harcászati repülőgépek rendszerbe állítása, a gépjárművek modernizációja, a híradó, informatikai és vegyvédelmi fejlesztések, a különleges művelési erők létrehozása, a polgári együttműködés és az erők megóvása képességek javítása.

Mivel költségvetési lehetőségei nem javultak a 2006–2008-as években (a védelmi kiadások a GDP 1,1–1,2 százaléka körül alakulnak minden évben), a tárca kénytelen volt feladni a védelmi felülvizsgálat tízéves tervét, és új, hosszú távú koncepciót dolgozott ki. Ehhez jó alapul szolgált a Magyar Honvédség további fejlesztéséről szóló 51/2007. (VI. 6) számú OGY-határozat. A 2009–2018-as időszakban tovább folytatódik az MH transzformációja, és egy korszerűbb, expedíciós képességekkel rendelkező, professzionális haderő jön létre. ■